

Herlevend regionaal verleden

**Conservering van Nederlandse regionale dagbladen :
inventarisatie, selectie en prioritering**

**Den Haag
September 2005**

Inhoudsopgave

Woord vooraf	3
Management samenvatting	4
Inleiding	5
Inventarisatie en afbakening	6
CCD	
Regionale dagbladen onderscheiden	
Toekennen trefwoorden	
Afbakenen selectieperiode	
Vragenlijst	7
Versturen vragenlijst	
Respons en reacties	
Selectie	8
Microverfilming versus digitalisering	
Selectiestappen	
Prioritering	9
Groepering	
Bepaling rangorde	
Titeloverzicht van 28 geselecteerde regionale dagbladen	10
Kostenberekening en begrenzing	11
Toename omvang regionale dagbladen	
Berekening aantal meters te verfilmen kranten	
Begrenzing te verfilmen jaargangen	
Kosten	
Conclusies en aanbevelingen	12
Literatuur	13
Bijlagen	
Bijlage 1	Lijst van 121 verfilmde regionale dagbladen
Bijlage 2	Selectie van 69 niet verfilmde regionale dagbladen
Bijlage 3	Grafiek met omvang van een aantal regionale dagbladen in Centimeters per jaargang
Bijlage 4	Kostenberekening verfilming regionale dagbladen

Woord vooraf

Doelstelling van dit onderzoek was de inventarisatie, selectie en prioritering van regionale dagbladen voor conservering in het kader van Metamorfoze. Het onderzoek vond plaats in de periode van 1 augustus 2004 tot 30 april 2005. Het werd begeleid door een commissie bestaande uit dr. R. Vos, drs. J. Mateboer, drs. B. de Goederen en drs. D. Schouten. De heer Vos is pershistoricus, op dat moment verbonden aan het Ministerie van VROM in Den Haag. Mevrouw Mateboer is werkzaam als beleidsmedewerker van de Koninklijke Bibliotheek en heeft in het verleden diverse inventariserende onderzoeken uitgevoerd voor Metamorfoze. Mevrouw De Goederen is projectcoördinator van het Bureau Metamorfoze en heeft in eerdere Metamorfozeperiodes twee krantenprojecten geleid. De heer Schouten is projectmanager van het Bureau Metamorfoze.

De begeleidingscommissie is onder voorzitterschap van drs. D. Schouten negen keer bij elkaar gekomen. Van alle bijeenkomsten zijn korte verslagen gemaakt waarin de gemaakte afspraken zijn vastgelegd.

Het onderzoek is uitgevoerd door drs. G.J. van Velzen, medewerker Acquisitie en Catalogisering van de KB .

G.J. van Velzen

Managementsamenvatting

Doel van dit onderzoek was een overzicht te maken van de belangrijkste regionale dagbladen die in aanmerking komen voor conservering in het kader van Metamorfoze. Conservering betekent in dit geval het samenstellen van complete sets, materiaalanalyse, microverfilming en verantwoorde opslag. Uit de inventarisatie die voor dit onderzoek werd gedaan, kwam naar voren dat er 479 regionale dagbladen zijn verschenen in de Metamorfoze periode 1840-1950. Om dit aantal tot een werkbaar geheel terug te brengen is de groep van 479 titels beperkt tot die titels die verschenen zijn in de periode 1869-1939. Daarnaast werden alleen die regionale dagbladen geselecteerd die langer hebben bestaan dan twee jaar. Hierdoor ontstond een lijst van 190 titels.

Voor elke titel is vervolgens aan de hand van een vragenlijst nagegaan of deze inmiddels al verfilmd en/of mogelijk gedigitaliseerd was. De respons op de verstuurde vragenlijsten was hoog. Veel meer regionale dagbladen dan verwacht bleken al op microfilm te zijn gezet: 121 van de 190 titels. Na de toepassing van zes selectie-stappen die in overleg met de Begeleidingscommissie zijn vastgesteld, heeft de inventarisatie geresulteerd in een lijst van 28 belangrijke regionale dagbladen, die in de derde Metamorfozeperiode voor verfilming in aanmerking kunnen komen. De zes selectiestappen waren achtereenvolgens:

1. Reeds verfilmd
2. Reeds gedigitaliseerd
3. Zeer incompleet
4. Te korte looptijd als dagblad
5. Kopbladen
6. Beperkt aantal jaargangen aanwezig

In samenspraak met de Begeleidingscommissie wordt voorgesteld voor het uitvoeringstraject van deze categorie kranten de grens van het verfilmen te leggen bij 1945. Hierdoor wordt het mogelijk om met het beschikbare budget veel meer regionale dagbladen te conserveren dan wanneer de grens bij 1950 zou worden gelegd. Bij een eindgrens van 1945 is het mogelijk om het merendeel van de geselecteerde regionale dagbladen in de uitvoeringsfase te verfilmen.

Inleiding

Metamorfoze is het landelijk programma voor de conservering van Nederlands papieren erfgoed. Papieren documenten in het bijzonder uit de periode 1840-1950, verkeren in slechte staat. Zonder conservering zal het verval verder gaan en in de loop van de jaren alleen nog maar toenemen. De inhoud van het bedreigde materiaal wordt veilig gesteld door microverfilming. De originelen worden tegen verder verval beschermd door speciale verpakkingsmethoden.

Vanaf het begin van het conserveringsprogramma Metamorfoze in 1997 is de conservering van kranten één van de speerpunten geweest. Kranten vormen een belangrijke primaire bron van informatie voor de wetenschap en onderzoekers. In de periode 1998-2001 zijn 48 landelijke dagbladen op microfilm gezet. Hierbij werd gebruik gemaakt van de ervaringen opgedaan in een pilot-project dat van 1994 tot 1996 bij de KB was uitgevoerd. Met deze pilot zijn 35 kranten uit de Haagse regio op microfilm gezet. Bij het project Microverfilming Landelijke Dagbladen zijn de regionale dagbladen bewust buiten beschouwing gelaten en werd de aanbeveling gedaan om deze in een afzonderlijk project aan te pakken. In 2004 heeft het Ministerie van OCW middelen beschikbaar gesteld voor voortzetting van de microverfilming van kranten en kon er voorrang worden gegeven aan de regionale dagbladen.

De regionale dagbladen zijn van groot belang voor de regionale geschiedenis en een belangrijke bron voor veel genealogen. Juist daarom zijn veel regionale instellingen er in het verleden al toe overgegaan om deze belangrijke informatiebronnen op microfilm te zetten. Bij aanvang van het onderzoek ontbraken echter exacte gegevens over welke instellingen nu precies waren overgegaan tot microverfilming. Ook was niet bekend of er intussen al regionale dagbladen waren gedigitaliseerd.

Dit onderzoek behelsde allereerst een inventarisatie van regionale dagbladen die al op microfilm zijn gezet en/of zijn gedigitaliseerd. Dit resulteerde in een lijst van de belangrijkste regionale dagbladen die in de uitvoeringsfase in aanmerking komen om op microfilm gezet te worden. Omdat het beschikbare budget niet toereikend is om alle in aanmerking komende regionale dagbladen te verfilmen, is er in de slotfase van het onderzoek een onderbouwde selectie gemaakt van de mogelijk te verfilmen regionale dagbladen. Aan de hand van objectieve criteria als looptijd en oplage zijn de geselecteerde regionale dagbladen geprioriteerd.

Inventarisatie en afbakening

CCD

Eind jaren tachtig van de vorige eeuw heeft de Koninklijke Bibliotheek (KB) een onderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van dag- en weekbladen in Nederlandse instellingen. Uit dit uitvoerige onderzoek kwam naar voren dat veel kranten reeds op microfilm waren gezet. Hieraan valt het belang af te lezen dat de instellingen aan dagbladen hechten. Deze inventarisatie heeft in 1989 geleid tot de uitgave van de *Centrale Catalogus van dag-, nieuws- en weekbladen van algemene inhoud in Nederland verschenen* (CCD). De gegevens werden behalve in boekvorm ook vastgelegd in de *Centrale Catalogus van Periodieken* (CCP) als onderdeel van het *Gemeenschappelijke Geautomatiseerde Catalogussysteem* (GGC) van OCLC/PICA. Op enkele kleine aanvullingen na is de database na 1989 niet meer bijgewerkt. Voor dit onderzoek gaf dit geen problemen, omdat het niet aannemelijk is dat uit een nieuwe inventarisatieronde veel belangrijke regionale kranten naar voren zouden komen waarvan het bestaan tot op heden nog onbekend was bij de KB.

De kranten die eind jaren tachtig en in de periode daarvoor al op microfilm waren gezet, zijn in de CCD allemaal van het kenmerk “aanwezig op microfilm” voorzien. Deze gegevens dienden geactualiseerd te worden. De verwachting was namelijk dat er de afgelopen vijftien jaar nog veel meer regionale kranten verfilmd zouden zijn.

Het verdient aanbeveling in de toekomst de nieuwe informatie die deze update opleverde, vast te leggen in een landelijk beschikbare database. Dan is voor iedereen zichtbaar in welke instelling zich microfilms of gedigitaliseerde versies bevinden van (regionale) dag-, nieuws- en of weekbladen.

Regionale dagbladen onderscheiden

De eerste fase van het onderzoek is gebruikt om de regionale dagbladen als afzonderlijke categorie bij elkaar te brengen. In het kader van een onderzoek uit 1992¹ waren op een papieren uitdraai van de CCD alle regionale kranten als zodanig gemarkeerd. Deze titels werden stuk voor stuk opnieuw bekeken en indien het een regionaal *dagblad* betrof werd de titel in de online-versie van de CCD voorzien van een trefwoord “regionale dagbladen”. Hieraan voorafgaand is een aantal randvoorwaarden geformuleerd voor het toekennen van dit trefwoord: een krant wordt beschouwd als dagblad indien deze minimaal zes keer per week verschijnt. Kranten die minder vaak verschijnen, worden aangeduid met de term: *nieuwsbladen*. Om een onderscheid aan te kunnen brengen tussen regionale en landelijke titels is behalve van de resultaten van het onderzoek uit 1992 ook gebruik gemaakt van de resultaten van het Metamorfoze-project Microverfilming Landelijke Dagbladen (2000-2001).

In het programma van Metamorfoze is de nadruk gelegd op de periode van 1840 tot 1950. Papier uit deze periode is het sterkst aan verval onderhevig.

Het jaar 1869 vormt een cesuur in de persgeschiedenis, en is daarom bij de start van dit project gekozen als beginjaar voor de inventarisatie. In 1869 werd namelijk het dagbladzegel² afgeschaft en daarna zijn er veel nieuwe en vooral ook veel regionale dagbladen ontstaan.

Toekennen trefwoorden

Bij aanvang van het onderzoek waren 148 titels al voorzien van het trefwoord “regionale dagbladen”. Aan het einde van de inventarisatie waren er 600 titels met dit trefwoord. 479 titels hiervan vielen binnen de Metamorfoze-periode 1840-1950. De nieuwsbladen zijn wel als afzonderlijke categorie bij elkaar gebracht, maar er is in het kader van dit project niet onderzocht in hoeverre er verfilming heeft plaats gevonden van regionale nieuwsbladen. De inspanningen daarvoor zouden vrij groot zijn en het beschikbare budget is niet toereikend om ook deze titels op microfilm vast te leggen. Door het toekennen van trefwoorden is er een totaaloverzicht ontstaan van regionale dag- en nieuwsbladen, verschenen in de Metamorfoze-periode 1840-1950, dat vrij toegankelijk is via de catalogi van de KB.

¹ De Microverfilming van Nederlandse Kranten : Plan van aanpak (Den Haag 1992)

² M.Schneider, *De Nederlandse krant 1618-1978 : Van 'nieuwstydninghe' tot dagblad* (Baarn 1979) 190.

Doordat alle regionale dagbladen voorzien waren van de aanduiding “regionale dagbladen”, werd het makkelijker om de set van 479 titels verder af te bakenen.

Afbakening selectieperiode

Als eindjaar van de selectie werd gekozen voor 1939, omdat ook in dit jaar sprake is van een duidelijke cesuur in de persgeschiedenis. In de Tweede Wereldoorlog zijn veel kranten onder druk van de Duitse bezetting gedwongen samen gegaan. Er ontstonden nieuwe titels, zowel illegaal als legaal. Ook na de Tweede Wereldoorlog zijn er weer veel nieuwe krantentitels ontstaan. Door deze inperking werd de lijst van 479 te onderzoeken regionale dagbladen teruggebracht tot 278 titels.

Afbakening looptijd regionale dagbladen

De lijst van 278 overgebleven titels is vervolgens verder afgebakend. Alle regionale dagbladen die korter hebben bestaan dan twee jaar, zijn van de lijst verwijderd. De redenering hierachter was, dat als een krant het niet langer heeft volgehouden dan twee jaar, er vanuit kan worden gegaan dat de krant blijkbaar niet aansloeg en ook geen beeldbepalende krant is geworden in de regio. Hierdoor ontstond een lijst van 189 titels van tussen 1869 en 1939 in Nederland verschenen regionale dagbladen. Ter verificatie werd ook gebruik gemaakt van de Landelijke Krantenarchief Databank³ van Eric Hennekam. Hierin zijn 3.319 binnen- en buitenlandse dag-, nieuws en weekbladen opgenomen die in openbare instellingen in Nederland ter inzage liggen. Deze verificatie leverde één titel op die nog niet in de CCD voorkwam, namelijk het *Almelo's dagblad* (1933-1937). Het totale aantal titels van de werklIJst (bijlage 1) kwam daarmee op 190.

Vragenlijst

Versturen vragenlijst

Aan de hand van de bezitsgegevens in CCD en GGC is nagegaan bij welke instellingen de diverse regionale dagbladen zich zouden moeten bevinden. In samenspraak met de Begeleidingscommissie en de Kwaliteitsmanager Metamorfoze is vervolgens een vragenlijst opgesteld waarvan de belangrijkste doelstelling was te achterhalen welke kranten er verfilmd en of gedigitaliseerd waren. Er zijn per instelling afzonderlijke overzichten gemaakt met relevante titels, zoals die op de werklIJst vermeld stonden. Op 9 december 2004 is naar 90 instellingen een brief uitgegaan met het verzoek de vragen te beantwoorden met betrekking tot de voor die instelling relevante regionale dagbladen. Titels uit de regio Den Haag zijn buiten deze enquête gebleven. Deze waren in het eerder genoemde pilotproject al verfilmd.

Respons en reacties

De respons op alle verstuurd vragenlijsten kwam uit op 92%. Van slechts twee titels werd bekend dat deze ook al waren gedigitaliseerd: De Gelderlander en Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant. Het Regionaal Archief Leiden liet bovendien weten dat op dit moment plannen worden gemaakt voor het digitaliseren van een viertal Leidse regionale dagbladen. Voor het onderzoek begon, was van 88 regionale dagbladtitels bekend dat deze reeds op microfilm gezet waren. Desondanks is in de vragenlijsten opnieuw naar informatie over deze titels gevraagd, om zo aanvullende informatie te krijgen en om bestaande gegevens te verifiëren. Hieruit kwam naar voren dat niet alle gegevens in het CCD correct waren: zo bleek te zijn aangegeven dat het *Haarlems Dagblad* al op microfilm was gezet, terwijl dat niet het geval was. Andersom kwam het voor dat een respondent aangaf dat een krant niet verfilmd zou zijn, terwijl naderhand na confrontatie met gegevens uit andere bronnen bleek, dat deze wel verfilmd was. Het verdient daarom aanbeveling om in de uitvoeringsfase per geselecteerde titel nogmaals goed te informeren naar verfilmingen of digitalisering alvorens met Metamorfoze-microverfilming wordt gestart. Nadat alle gegevens aan de hand van de retour ontvangen vragenlijsten verwerkt waren, bleken er 27 titels te zijn die inmiddels op microfilm waren gezet. Van zes titels was

³ E. Hennekam, *Landelijke Krantenarchief Databank* (www.hennekam.org)

bekend dat ze niet deels, maar geheel verfilmd bleken te zijn. In totaal kwam het aantal reeds verfilmde titels daarmee op 121. Een opvallende reactie op de vragenlijsten kwam van de krantenuitgevers. Deze hadden bijzonder veel belangstelling voor samenwerking met Metamorfoze. Die belangstelling was overigens meer gericht op het mogelijk digitaliseren van kranten.

Selectie

Microverfilming versus digitalisering

Officieel is digitalisering nog geen conserveringsmethode voor Metamorfoze. Momenteel vindt er echter onderzoek plaats naar de mogelijkheden van preservation scanning. Voor de regionale dagbladen is er voor gekozen om de titels in de uitvoeringsfase van dit project toch nog op microfilm te zetten. Er wordt bij het verfilmen wel rekening mee gehouden dat de microfilms in de toekomst alsnog gedigitaliseerd moeten kunnen worden. Digitalisering is wel als selectiestap gehanteerd: kranten die al gedigitaliseerd zijn of op dit moment gedigitaliseerd worden, hebben een lagere prioriteit en blijven vooralsnog buiten het project.

Selectiestappen

Nadat alle gegevens uit de geretoureerde vragenlijsten waren verwerkt, is de werkljst (of groslijst) van 190 regionale dagbladen verder bewerkt aan de hand van zes selectiestappen.

Als eerste selectiestap zijn de 121 titels verwijderd waarvan bekend was geworden dat deze al verfilmd waren (Zie bijlage 1). Hierna bleven er nog 69 over.

Als tweede stap zijn alle titels die gedigitaliseerd zijn of die binnenkort worden gedigitaliseerd van de lijst verwijderd. Dit betrof in totaal zes titels (zie Bijlage 2). Hierdoor bleven er nog 63 over.

Als derde stap is er gekeken naar de bibliografische compleetheid van de regionale dagbladen. Van veel titels is bekend dat er maar heel weinig afleveringen in de aangeschreven instellingen bewaard zijn gebleven. Van de overgebleven 63 titels (zie Bijlage 2) waren er 16 incompleet tot zeer incompleet. In een groot aantal gevallen zouden slechts enkele nummers verfilmd kunnen worden. Na de lijst te beperken tot alleen de complete titels, kwam de groslijst nu uit op 47 titels.

Van deze 47 overgebleven titels bleek in vier gevallen dat het titels betrof die pas na 1939 of slechts zeer kort binnen de periode dagblad waren. In drie van de vier gevallen waren het titels die pas na de Tweede Oorlog dagblad zijn geworden. Dit betrof: *De Twentsche courant : katholiek dagblad voor Twente*, *De Noord-Ooster* en *de Graafschapper*. Het *Dagblad van Friesland : Harlinger courant* was slechts het eerste jaar van zijn bestaan dagblad en is daarom niet in de selectie opgenomen. De lijst kwam hiermee op 43 titels.

In acht van de 43 overgebleven titels betrof het kopbladen⁴ of edities. *Het Goedkoope Nieuwsblad* was een kopblad van het *Rotterdams Nieuwsblad* en *Het Nieuwe Dagblad* en de *Nieuwe Zuidhollander* waren kopbladen van *De Maasbode*. Zowel het *Rotterdams Nieuwsblad* als de *Maasbode* zijn al op microfilm gezet. Behalve deze drie kopbladen zijn vijf regionale edities van het landelijke dagblad *Het Volk* niet geselecteerd. De hoofdeditie van *Het Volk* is al in het kader van het project microverfilming landelijke dagbladen op microfilm gezet. Er bleven nu nog 35 titels over.

Van deze 35 titels is van 7 titels bekend dat er slechts een beperkt aantal jaargangen aanwezig is in de archieven en bibliotheken. Deze titels zijn op een reservelijst geplaatst. Uiteindelijk bleven er 28 titels over van regionale dagbladen die in aanmerking komen om in de uitvoeringsfase verfilmd te worden (zie pagina 10).

⁴ Een kopblad is een editie met een eigen titel.

Stappenoverzicht	Uitgesloten aantallen	Resterende aantallen
Corpus bij aanvang		479
<u>Afbakening</u>		
- beperking periode tot 1869-1939	-201	278
- looptijd korter dan twee jaar	-88	190
<u>Selectie</u>		
- reeds verfilmd	-121	69
- (binnenkort) gedigitaliseerd	-6	63
- bibliografisch zeer incompleet	-16	47
- laat of kort dagblad	-4	43
- kopbladen of edities	-8	35
- gedeeltelijk incompleet (reserve)	-7	
Te verfilmen regionale dagbladen		28

Prioritering

Groepering

Gedurende het onderzoek is uitgegaan van bibliografische titel-eenheden zoals die voorkomen in de *Nederlandse Bibliografie*. In de op pagina 10 vermelde lijst van 28 te verfilmen regionale dagbladen zijn de titels die vanwege titelwijzigingen eigenlijk opvolgers zijn van elkaar in blokken gegroepeerd. Voor de *Koerier*, *Deventer Dagblad* : *de Koerier* en de *Koerier* : *Deventer Dagblad* en voor de drie titels van de *Dordrechtse courant* is dit aan de hand van de krantentitels duidelijk te zien. Lastiger is het echter met *Le courrier de la Meuse*, *Ons zuiden* : *dagblad van Maastricht*, *Dagblad van Maastricht* : *provinciale Limburgsche courant* en *De Zuid-Limburger* : *provinciaal en stedelijk dagblad van Maastricht*. Deze titels lijken niet op elkaar, maar zijn desondanks wel opvolgers van elkaar en in het titeloverzicht derhalve voor de duidelijkheid gegroepeerd. Omdat het titelwijzigingen betreft van dezelfde krant zijn de afzonderlijke looptijden van alle titels als groep bij elkaar opgeteld. Vooral de opvolgers van *Le courrier de la Meuse* komen hierdoor in de uiteindelijke prioritering veel hoger op de lijst van te verfilmen regionale dagbladen dan anders het geval was geweest.

Bepaling rangorde

Aan de hand van de twee criteria *looptijd* en *oplage* is een rangorde in de te verfilmen kranten aangebracht. Beide criteria zijn objectieve maatstaven waaruit valt op te maken hoe belangrijk een krant in de regio was. Hoe hoger de oplage en hoe langer de looptijd van een krant hoe hoger de krant uiteindelijk op de lijst kwam van de te verfilmen regionale dagbladen. De overgebleven regionale dagbladen komen uit veel verschillende regio's, met uitzondering van de provincies Zeeland en Friesland. In deze provincies is al zeer veel gedaan op het gebied van microverfilming van regionale dagbladen. Een aantal regionale dagbladen heeft tot ver in de twintigste eeuw bestaan of bestaat nog steeds. Omdat Metamorfoze een conserveringsprogramma is waarbij het gaat om het veilig stellen van papieren documenten uit de periode tussen 1840 en 1950 is, om geen onevenwichtig beeld te krijgen, de keuze gemaakt het jaar 1950 te hanteren als grens voor de looptijd. Kranten die pas laat in de twintigste eeuw zijn begonnen en nu nog lopen, komen daardoor lager op de lijst dan anders het geval was geweest. Bij een aantal regionale dagbladen zijn, zoals in het overzicht in Bijlage 2 te zien is, daarom twee getallen te zien. Het eerste getal geeft de looptijd weer binnen de Metamorfoze-periode 1840-1950. Het tweede getal, tussen ronde haken, geeft de totale looptijd weer. In tweede instantie is gekeken naar de oplage van de regionale dagbladen. In beide gevallen is een rangorde van hoog naar laag aangebracht. Vervolgens zijn er punten toegekend aan de plaats binnen de behaalde rangorde. Het regionale dagblad met de langste looptijd kreeg 20 punten en het regionale dagblad met de kortste

looptijd 1 punt. Bij de oplagecijfers is voor eenzelfde principe gekozen. Bij vier regionale dagbladen zijn geen oplagecijfers gevonden. In die gevallen is er voor gekozen om de krant in de uiteindelijke rangorde de plaats te geven zoals behaald bij de looptijd. In drie van de vier gevallen betrof het kranten met een beperkte looptijd. Te weten *De Zuidhollander*, *Het Nieuwe Dagblad voor Utrecht en de provincie* en *De Morgen : Dagblad voor Nederland*. Alleen *Le courrier de la Meuse* met opvolgers bleef hoog op de lijst staan. Van deze krant is weliswaar geen oplagecijfer bekend, maar in de literatuur is wel gevonden dat hij in heel de provincie werd gelezen en daarnaast ook enige landelijke bekendheid genoot.⁵ Reden genoeg voor een plaats in de Top 10 van te verfilmen kranten. Bovendien kan aan de hand van in de KB aanwezige exemplaren aangetoond worden dat deze krant in slechte staat verkeert.

Titeloverzicht van 28 geselecteerde regionale dagbladen

1	De Gooi en Eemlander	1871-Heden
2	Haarlem's dagblad	1883-1942
3	De koerier	1869-1886
4	Deventer dagblad : de koerier	1886-1939
5	De koerier : deventer dagblad	1939-1945
6	Utrechtse courant	1889-1945
7	Dordrechtsche courant	1813-1896
8	Dordrechtsche courant (eerste blad)	1896-1920
9	Dordrechtsche courant (tweede blad)	1896-1945
10	De Zoom : nieuws- en advertentieblad van Bergen op Zoom en omstreken	1876-1941
11	Le courrier de la Meuse : journal quotidien	1851-1892
12	Ons Zuiden : dagblad van Maastricht	1893-1894
13	Dagblad van Maastricht : provinciale Limburgsche courant	1895-1897
14	De Zuid-Limburger : provinciaal en stedelijk dagblad van Maastricht	1897-1900
15	Limburgs dagblad	1918-Heden
16	Amersfoortsche courant : dagblad voor Amersfoort en omstreken	1931-Heden
17	De Limburger : dagblad voor de provincie Limburg	1927-1941
18	Winschoter courant	1873-1992
19	Overijsselsch dagblad	1919-2003
20	Nieuwe Delftsche courant	1875-1944
21	Nieuwe Utrechtsche courant	1928-1941
22	Amersfoortsch dagblad de Eemlander	1912-1942
23	De Morgen : dagblad voor Nederland	1924-1938
24	De Zuidhollander	1887-1896
25	Agrarisch nieuwsblad	1936-1942
26	De vijf rivieren (Lek, Linge, Merwede, Maas en Waal)	1934-1940
27	Volksblad : algemeen nieuws- en advertentie-blad	1874-1879
28	Het nieuwe dagblad voor Utrecht	1892-1895

⁵ R. van der Hoek, *De Venlose krant : 125 jaar in Noord-Limburg* (Venlo 1987) 33.

Kostenberekening en begrenzing

Toename omvang regionale dagbladen

Een aantal regionale dagbladen, zoals hierboven vermeld, heeft zeer lang bestaan of bestaat in sommige gevallen op dit moment nog steeds. Om de kosten van microverfilming te berekenen is gekeken naar de omvang in centimeters plankruimte per jaargang van in het krantenmagazijn van de KB voorhanden regionale dagbladen. Hieruit bleek dat vier geselecteerde regionale dagbladen, de *Gooi en Eemlander*, het *Haarlems dagblad*, *Limburgs Dagblad* en het *Deventer Dagblad*, al voor de Tweede Wereldoorlog langzaam in omvang toenamen. (Bijlage 3). Na de Tweede Wereldoorlog en vooral vanaf de jaren zestig nemen meer regionale dagbladen sterk in omvang toe. In de jaren tachtig is de omvang soms meer dan een halve meter per jaargang. Indien net als bij het project Microverfilming Landelijke Dagbladen de keuze gemaakt zou worden de hele krant tot op heden te verfilmen, zou de consequentie zijn dat er veel geld gaat naar het verfilmen van recente jaargangen. Voor de uitvoeringsfase van het project Microverfilming Regionale Dagbladen is slechts beperkt budget beschikbaar.

Berekening aantal meters te verfilmen kranten

Uit de grafiek met de omvang in centimeters per jaargang van vier regionale dagbladen, zoals vermeld in Bijlage 4, blijkt dat de gemiddelde omvang van één jaargang kranten tussen 1920 en 1945 ongeveer 15 cm is. Kranten in de negentiende eeuw zijn per jaargang nog dunner. Een kleine steekproef leverde hier voor de periode 1850-1900 een gemiddelde omvang op van acht centimeter per jaargang. Door alle jaargangen van de 28 geselecteerde kranten voor de periode 1900 tot en met 1945 bij elkaar op te tellen en te vermenigvuldigen met 15 cm kom je uit op 66 meter. Voor de periode 1850-1900 kwam het aantal jaargangen totaal op 238. Vermenigvuldigd met gemiddeld acht centimeter per jaargang voor deze periode komt dat neer op ongeveer 19 meter. De *Dordrechtse courant* was vòòr 1869 een nieuwsblad en neemt over de periode 1814-1869 ruim één meter plankruimte in beslag. Het totale aantal meters te verfilmen kranten komt daarmee op 86. (Bijlage 4) Uit deze berekening valt op te maken hoeveel meter kranten er met het beschikbare budget verfilmd zouden kunnen worden indien we 1945 kiezen als einddatum bij het verfilmen.

Begrenzing te verfilmen jaargangen

Het is daarom onverstandig de regionale dagbladen die tot ver in de twintigste eeuw hebben bestaan of in sommige gevallen nog bestaan, in zijn geheel te verfilmen. Indien er wel zou worden besloten om deze kranten in zijn geheel te verfilmen, zal dit behalve ten koste van de verscheidenheid in aantallen titels ook ten koste gaan van kranten die in veel slechtere staat verkeren, maar door hun relatief kortere looptijd dan niet voor microverfilming in aanmerking zouden kunnen komen. Metamorfoze is een conserveringsproject en daarom valt er veel voor te zeggen om bij de uitvoeringsfase de grens voor het microverfilmen van de geselecteerde regionale dagbladen te leggen bij 1945. Het blijkt dat een groot deel van de kranten die op de lijst voorkomt stopt in de periode 1940-1945. Om een grotere verscheidenheid van de te conserveren kranten te kunnen waarborgen is het verdedigbaar om de regionale dagbladen in het kader van dit project niet verder te verfilmen dan het jaar 1945. In een latere fase kan dan mogelijk besloten worden om de ontbrekende jaargangen aan te vullen, mits ze nog niet door andere instellingen zijn geconserveerd.

Kosten

Bij het project microverfilming landelijke dagbladen in 2002 is naar voren gekomen dat het verfilmen van één meter krant volgens Metamorfoze-normen € 6920 kost. Gecorrigeerd met het inflatiecijfer van 2003 en 2004 zou de prijsstelling nu uitkomen op € 7150 per meter. Met een beschikbaar bedrag van € 525.000 kunnen naar verwachting 75 van de 86 meter kranten verfilmd worden. De berekeningen maken duidelijk dat er aanzienlijk minder verschillende regionale kranten verfilmd kunnen worden indien er niet gekozen zou worden om de grens voor het verfilmen van de regionale dagbladen te leggen bij 1945.

Conclusies en aanbevelingen

Van veel meer regionale dagbladen dan verwacht, 121 van de 190, kon worden vastgesteld dat deze reeds op microfilm zijn gezet. Van de 69 overgebleven titels bleven er na zes selectiestappen 28 over die verfilmd kunnen worden. Binnen deze 28 titels is er een prioritering aangebracht in de 28 titels op basis van looptijd en oplagecijfers.

Er komt een aantal regionale dagbladen voor op de lijst van 28 titels die zeer lang bestaan hebben of in sommige gevallen nog steeds bestaan. Om te voorkomen dat een groot deel van het budget op gaat aan het verfilmen van recente jaargangen die nog niet aan verval onderhevig zijn, wordt voorgesteld om de grens voor het verfilmen van de regionale dagbladen te leggen bij 1945.

Uit het onderzoek kwam verder naar voren dat de CCD nog steeds een zeer belangrijke bron van is voor het vinden van in Nederland verschenen dag-, nieuws en weekbladen. Hoewel het strikt genomen niet tot de opdracht van dit onderzoek hoort, is het wenselijk dat de voor dit onderzoek verzamelde informatie wordt vastgelegd in een vrij toegankelijke database. Het gaat hierbij vooral om informatie over welke instellingen zijn overgegaan tot het verfilmen en of digitaliseren van dag-, nieuws- en weekbladen.

De inventarisatie uit de CCD en verificatie aan de hand van de lijst Hennekam leverde na alle selectiestappen een lijst op van 190 belangrijke regionale dagbladen. Aan de hand van een vragenlijst is per titel de laatste stand van zaken vastgesteld inzake conserveringsstatus en conserveringsnoodzaak. De respons op de vragenlijsten was hoog, maar de uitwerking leerde dat de verkregen informatie niet altijd even betrouwbaar was. Het verdient dan ook aanbeveling om in de uitvoeringsfase alvorens daadwerkelijk van start te gaan met microverfilming, per titel nogmaals goed te informeren naar de stand van zaken met betrekking tot microverfilmen en/of digitaliseren op dat moment.

Literatuur

Centrale Catalogus van dag-, nieuws- en weekbladen van algemene inhoud in Nederland verschenen (CCD) (2 dln.; Amsterdam en Lisse 1989)

De gang van de krant : Metamorfoze microverfilming van landelijke dagbladen (Den Haag 1999)
Intern rapport KB

De Microverfilming van Nederlandse Kranten : Plan van aanpak (Den Haag 1992) Intern rapport KB

Eindrapportage proefproject microverfilming kranten van de regio Den Haag (Den Haag 1996)
Rapport KB

Hennekam, Eric, 'Landelijke Krantenarchief Databank'(www.hennekam.org)

Hemels, Joan, *De krant in bedrijf : 75 jaar samenwerking en samenleving* (Baarn 1983)

Nationaal programma voor de conservering van bibliotheekmateriaal : Microverfilming van de Nederlandse landelijke dagbladen : projectvoorstel (Den Haag 1997) Projectvoorstel KB

Plasse, Jan van der, *Kroniek van de Nederlandse dagbladpers* (Amsterdam 1999)

Schneider, Maarten, *De Nederlandse krant 1618-1978 : van nieuwstydinghe tot dagblad* (4e geh. herz. en uitgebr. Druk; Baarn 1979)

Vos, René, *Niet voor publicatie: de legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting* (Amsterdam 1988)